

Čo vieme a čo nevieme o ekonomickom násilí

(správa z okrúhleho stola v rámci cyklu Iné podoby násilia na ženách, 2.12.2021, online formou)

Stredisko v spolupráci s Úniou materských centier realizovalo v poradí tretí okrúhly stôl v rámci série podujatí **Iné podoby násilia na ženách**, k téme ekonomického násilia ako jednej z menej viditeľných foriem násilia na ženách. Okrúhleho stola sa zúčastnili zástupkyne viacerých organizácií, ktoré sa venujú monitoringu, prevencii násilia alebo priamo pracujú s klientkami, ktoré sa ocitli v násilnom vzťahu: Koordinačno-metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násilie, Národná linka pre ženy zažívajúce násilie, Žena v tiesni, Únia materských centier, Oddelenie sociálnej podpory pre seniorov a ľudí so znevýhodnením na Magistráte mesta Bratislavy a Asociácia poskytovateľov sociálnych služieb.

Ekonomické násilie stojí na okraji vedeckého skúmania, a máme o jeho rozsahu a prejavoch málo sociologických prieskumov. Väčšinou ide o zistenia, ktoré vyplynú z analýz násilia ako takého, prípadne analýz zameraných na rodovú rovnosť vo všeobecnosti. Na základe dostupných dát a zistení je možné konštatovať, že podporujúcim faktorom ekonomického násilia je príjmová nerovnosť, ktorá sa prejavuje aj na úrovni partnerských vzťahov, vytváranie a podpora situácií ekonomickej závislosti žien na svojich partneroch, prípadne vzťah odkázanosti starších alebo zdravotne znevýhodnených osôb.

Situácia ekonomickej závislosti je v kontexte slovenskej sociálnej politiky podporovaná aj nastaveným systémom materských dávok a rodičovských príspevkov, čo potvrdzuje aj zistenie SNSLP, že približne 50 % respondentiek, ktoré rodili v období od 2010 do 2020 súhlasia alebo rozhodne súhlasia s tvrdením, že bez finančnej pomoci širšej rodiny by obdobie materskej a rodičovskej finančne neutiahli a až 85 % respondentiek súhlasí alebo rozhodne súhlasí (viac ako 50 %) s tvrdením, že počas čerpania materskej a rodičovskej dávky sa cítili závislé na príjme partnera. Identifikovanie materskej a rodičovskej dovolenky ako kritického obdobia pre prejavy ekonomického násilia potvrdzuje aj prax materských centier či komunitných centier ale aj poskytovateľov sociálnych služieb. Tieto zdôrazňujú aj problém reťazenia materských a rodičovských, kedy v prípade rôznych úväzkov na dobu určitú už ženám nevzniká nárok na materskú dávku a ich ekonomická zraniteľnosť sa ešte prehľbuje.

Koordinačno-metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násilie realizuje monitoring a analýzu dostupných policajných a justičných dát. Podľa policajných dát tvorí ekonomické násilie len malý podiel stíhaných trestných činov

partnerského násillia (za rok 2020 cca 4 % v prípade obetí žien, cca 14 % v prípadoch keď je obeťou muž). Významnejší podiel tvorí ekonomické násillie v prípade domáceho násillia, ktoré v roku 2020 dosiahlo až 25 %. Najpočetnejšími trestnými činmi sú krádeže. Je však potrebné si uvedomiť, že hovoríme len o časti trestných oznámení či podnetov, ktoré boli následne trestne stíhané. Nie je tu zahrnutá pravdepodobne veľká množina podnetov, ktoré boli riešené cez priestupkové konania.

Na základe skúseností národnej linky pre ženy zažívajúce násillie, ale aj sociálnych pracovníkov a pracovníčok tiež vieme povedať, že ženy často nevedia identifikovať, že to, čo sa im deje je ekonomické násillie. Na základe praxe Ženy v tiesni má až každá druhá klientka skúsenosť s nejakou formou ekonomického násillia. Komunitné a materské centrá a poskytovatelia sociálnych služieb potvrdzujú, že ženy sa zmierujú s prejavmi ekonomického násillia, pretože ich považujú za „ženský údel“. Preto aj v menšej miere nahlasujú takéto činy. Z ich praxe však pozorujú veľké množstvo žien, ktoré nemajú prístup k peniazom a odovzdávajú svoju výplatu partnerovi či manželovi, ktorý im schvaľuje jednotlivé výdavky. Extrémnejšie formy kontroly sa prejavujú tým, že nemajú k dispozícii ani dostatočné financie na beh domácnosti, starostlivosť o deti a už vôbec nie starostlivosť o seba.

Ekonomické násillie sa týka aj ľudí vo vyššom veku a zdravotne znevýhodnených osôb. SNSLP realizovalo v roku 2021 aj výskum v oblasti skúseností pracovníkov a pracovníčok v sociálnych službách, komunitných centrách a voľnočasových kluboch s násillím na senioroch a seniorkách. Ekonomické násillie (48 %) sa umiestnilo už na druhom mieste po psychickom násillí (70 %), pričom väčšinou ako páchatelia boli označovaní partneri a členovia rodiny, a až v druhom rade neznámi páchatelia. Prevencia, s ktorou majú skúsenosti, je však zameraná práve na neznámych páchatel'ov. Z praxe podľa Asociácie poskytovateľov sociálnych služieb vyplýva, že v prípade násillia na rodičoch je časté vyplácanie dôchodku rovno na účet detí, prípadne spoludisponovanie detí s účtom dôchodcu. Túto prax vidia aj pri klientoch a klientkach zo sociálnych služieb, mnohí/é už s týmto nastavením prídu do DSS (pretože predtým takýmto spôsobom „prispiievali“ na domácnosť detí v ktorej bývali) a ostáva to tak aj naďalej. Časté sú aj spory o majetok, zbavenie svojprávnosti a následná ťažká kontrola spôsobu, akým sa hospodári s ich majetkom a pod. Deti sa však často rozhodnú obmedziť rozsah platených služieb alebo neplatia poplatky vôbec čo negatívne ovplyvňuje kvalitu stravy, psychického zdravia a celkového prosperovania.

Ekonomické násillie je navyše podporované viacerými systémovými problémami, ako sme už uviedli vyššie, predovšetkým príjmovou nerovnosťou a rodovou nerovnosťou vo všeobecnosti. Kľúčové sú však aj nedostatky pri vymáhaní a stanovovaní výšky výživného, nedostatočnému uplatňovaniu vykázania násillníka

(resp. podozrivého z domáceho a partnerského násillia) zo spoločnej nehnuteľnosti kvôli čomu žena stráca bývanie, prístup k svojmu majetku a je vo finančne aj sociálne citlivej situácii. Problémom sú aj limitované kompetencie poskytovateľov sociálnych služieb v prípade identifikovaného ekonomického násillia, ale aj nedostatočné kompetencie na jeho rozoznanie.

Všetky odborníčky sa v rámci diskusie zhodli na tom, že síce sa ekonomické násillie javí ako vedľajšie, menej rozšírené a väčšinou pridružené k iným formám násillia, veľmi často je práve ekonomické násillie v podobe kontrolovania alebo obmedzovania prístupu k financiám, trestania formou odoberania časti výplaty/dôchodku prvým indikátorom manipulatívneho vzťahu. V našej kultúre však ženy málokedy identifikujú, že takéto správanie nie je v poriadku. Viditeľnejšie formy násillia sú často už eskaláciou dlhotrvajúceho psychického a ekonomického násillia.

Ako prioritná sa ukázala preto potreba primárnej prevencie, vzdelávanie odborníkov a odborníčok, ktoré vo svojej praxi môžu zachytiť rôzne formy násillia a zviditeľnenie tejto témy vo verejnom diskurze.

ODPORÚČANIA:

1. V oblasti primárnej a sekundárnej prevencie:

- posilniť aktivity smerujúce k zvýšeniu povedomia o ekonomickom násillí vo verejnom diskurze, vo vzdelávaní a výchove, zaradenie témy ekonomického násillia do formálneho aj neformálneho vzdelávania;
- predpokladom prevencie je výchova k rodovej rovnosti ako takej, ale aj k sociálnej rovnosti (všeobecný postoj k tým, ktorí sú v hmotnej núdzi) a podpore sociálnej solidarity voči ľuďom v núdzi.

2. V oblasti monitoringu a vyhodnocovanie dát:

- zlepšenie systému evidencie trestných oznámení a podnetov, rovnako aj justičných dát tak, aby bolo možné oddeliť rôzne formy násillia, sledovať aj priestupkové konania, sledovať počet nahlásení tej istej osoby a pod.
- realizovať pravidelnejšie a cielené obsahové analýzy, ktoré by umožnili získať plastickejší obraz o ekonomickom násillí, nahlasovaní tejto formy násillia, stíhaní, dokazovaní až po žalobu a rozsudok;

3. V oblasti právnych predpisov:

- úprava Zákona o rodine tak, aby v prípade pobytových služieb mohol poskytovateľ zasiahnuť v prípade neuhrádzania sociálnych služieb (napr. doplňujúcich položiek ako je strava, lieky apod.)
 - úprava klasifikácie skutkovej podstaty ekonomického násillia tak, aby profesie v exekutive rozumeli tomu, čo sa skúma a aké dokazovanie je potrebné.
- zvýšenie minimálnej výšky výživného resp. zavedenie ďalších efektívnych dávok, ktoré uľahčia deťom vzdelávanie a rozvoj a efektívnejšie vyplácanie náhradného výživného.

4. V oblasti rozvoje profesijných kompetencií (verejná správa, sociálne služby):

- Identifikovanie prejavov ekonomického násillia je v mnohých oblastiach práce s klientmi a klientkami (nie len konkrétne v oblasti sociálnej práce ale aj v iných poradenských službách) nedostatočné – stále je tolerované, resp. vnímané ako záležitosť partnerskej dynamiky, alebo prirodzeného rozdelenia úloh podľa výšky zárobku. Z tohto dôvodu, je aj v samotných službách a verejnej správe potrebné posilniť povedomie, vzdelávanie, metodické usmernenia a pod.
- realizovať skriningy násillia v sociálnych službách tak, aby bolo včas identifikované aj v menej viditeľných formách, tzn. zahŕňalo aj psychické a ekonomické násillie;
- realizovať vzdelávanie sociálnych pracovníkov a pracovníčok v oblasti identifikovania prejavov ekonomického násillia a odporúčaných krokov/zásad pre ukončenie tejto formy násillia.

Zoznam účastníčok okrúhleho stola:

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva – Michaela Ujházyová, Anna Mariássyová

Koordinačno-metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násillie -
Mgr. Barbora Burajová

Národná linka pre ženy zažívajúce násillie – Mgr. Mária Viteková

Žena v tiesni – PhDr. Tatiana Brnová

Únia materských centier – Ing. Daniela Konečná, Mgr. Katarína Scott, PhDr. Ida Želinská

Oddelenie sociálnej podpory pre seniorov a ľudí so znevýhodnením, Magistrát mesta Bratislava – Mgr. Dušana Kurillová

Asociácia poskytovateľov sociálnych služieb – PhDr. Silvia Poórová, PhDr. Mgr. Branislava Belanová, Mgr. Lýdia Alföldyová, Mgr. Juliana Hanzová, Ing. Magdaléna Veselská, PhD.

Informačné centrum mladých, Prievidza – Jana Sýkorová

